గోలకొండ కుతుబ్ సాహి వంశము

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

(ఆకాశవాణి, 1927 జనవరి సంచిక, నుంచి పునర్ముద్రణ)

క్రీస్తు శకము పదునాలుగవ శతాబ్దారంభము నుండియు మహమ్మదీయులాంధ్రదేశముపై నడపతడప దండయాత్రలు చేయుచు వచ్చినను కాకతీయ సామ్రాజ్యం సంపూర్తిగ భగ్నమైన పిదపగాని వీరి యధికారము మధ్యాంధ్ర దేశమున సుస్థాపితము కాదయ్యెను, అప్పుడైనను అంతవఱకు వోరుగంటి కాకతీయులకు సామంతులుగనుండి యా సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్న మగుటతో స్వతంత్ర పతాకలను విప్పిన భూపాలురు నిరంతరము మహమ్మదీయులతో బోరాటములు జరుపుచు వారి చంద్రధ్వజము నాంధ్ర దేశమునుండి పెకలించి వేయవలెనని సర్వశక్తులనుపయోగించి ప్రయత్నించిరి. కాని వారికి దైవమనుకూలపడలేదు. అయినను ఓరుగంటి ప్రాంతము తక్క ఆంధ్రదేశమున మఱి యే యితర భాగమును మహమ్మదీయుల పరిపాలనమును శిరసావహింపలేదు.

ప్రాక్సముద్రతీరస్థమైన యాంధ్ర దేశమంతయు రెడ్డిరాజుల పరిపాలనము క్రిందికి వచ్చెను. సింహాచలమునుండి యుత్కళము వఱకుగల ప్రదేశమంతకు గాంగవంశజులు ప్రభువులైరి. నెల్లూరు, కర్నూలు, కడప, అనంతపురము, బళ్ళారి మొదలగు దక్షిణాంధ్రమండలము లన్నియు తుంగభద్రా తీరస్థ విజయనగరాధిపతులైన కర్ణాట ప్రభువుల యధీనమయ్యెను. రాచకొండ, దేవరకొండ, పానుగల్లు మొదలగు శ్రీశైలాంధ్రనగరము (ఓరుగల్లు) లకు నడుమనున్న దుర్గములన్నియు రేచెర్ల వెలమవీరుల రక్షణము క్రిందికి వచ్చెను. ఈ విధమున పరిశిష్టమైన యాంధ్రదేశములోని స్వల్ప భాగము మాత్రమే నిజముగా మహమ్మదీయులకు లోబడియుండెను.

కాకతీయ భూపతులలో కడపటి వాడైన రెండవ ప్రతాపరుద్రుని (క్రీ.శ.౧౨౯౫ – ౧౩౨౬) యనంతర మాంధ్రదేశమున స్వతంత్ర రాజ్యము లెట్లు మొలకెత్తినవో యట్లే కాకతీయ సామ్రాజ్యవిజేతయైన ఉలూగుఖానను మహమ్మదుబిన్ తుఘ్లకు ఢిల్లీ పాదుషా మరణానంతరము కూడ దక్కనుదేశమున మహమ్మదీయ స్వతంత్ర రాజ్యములు తలచూపినవి. వానిలోకెల్ల సుప్రసిద్ధమైనదియే బహమనీ రాజ్యము. తెలుగు నాయకుల వశమున లేని పరిశిష్టాంధ్ర భూతలమున కంతకు నీ బహమని సుల్తానులే యధిపతులుగ నుండిరి. వీరిని జయించుటకే తెలుగు నాయకులు కొందఱు ప్రయత్నించుచు వచ్చినను స్వాతంత్ర్యోద్దీపితులై తమతమ రాజ్యములను విస్తృతము చేసికొనుటకై తమలో దామె కలహములు పెంచుకొని నిరంతరము పోరాడుచుండుట చేత మహమ్మదీయులను జయించుట వారికి సాధ్యము కాకపోయెను. ఈ విధములైన

సంగ్రామములలో బడి కొట్టుకొనుచునే బహమనీ రాజ్యము రమారమి రెండువందల సంవత్సరము లాంధ్రదేశమున దనయధికారమును సాగించెను. కాని నిజముగా నాంధ్రదేశమున మహమ్మదీయ పరిపాలన మారంభమైనది గోలకొండ రాజ్యముతోనే.

బహమనీ రాజ్యమును రెండవ మహమ్మదుషా (క్రీ.శ ౧౪౬౩ - ౧౪౮౨) యనునతడు పరిపాలించుచుండగా పెరిషియాలోని హుమదానునుండి సుల్తాను కూలీయనునతడొకడు వచ్చెను. ఈతడు తన దేశమున దనజాతిని శత్రువులెత్తి వచ్చి యోడించుట చేత స్వప్రాణ రక్షణార్థమై హిందూదేశములోని దక్కనుకు పారిపోయివచ్చి యచ్చటి బహమనీ సంస్థానమును సందర్శించెను. బహమనీ రాజుల యాస్థానమున నతనికి గలిగిన గౌరవ మర్యాదలును, హిందూ దేశము యొక్క అందు ముఖ్యముగ దక్కను దేశముయొక్క పాడిపంటలును, భాగ్యభోగ్యములును హృదయాకర్షకములై యాతని నానందమున ముంచి యెత్తెను. అటు తరువాత మఱల నొక పర్యాయ మాతడు తన దేశమున కరిగినను హిందూ దేశపు దక్కను మీదను, బహమని సుల్తానుల యాస్థానము మీదను గల యభిమానమును, మక్కువయును అతని హృదయ వీధినుండి మాత్రము తొలగిపోవలేదు. మఱల హిందూ దేశప్రయాణమునకు ఆతని హృదయము కుతూహలపడుచునే యుండెను. ఇట్లుండగా స్వదేశామున నధికారము వహించిన యీతని తెగవారి శత్రువులు ఈతనిని వధియించుటకు బ్రయత్నింపగా మఱలనింకొక మాఱు తన ప్రాణమును రక్షించుకొనుటకై హిందూదేశమునకు పారిపోయి వచ్చి దక్కనులోని బహమనీ రాజగు మహమ్మదుషా యాస్థానమున కొలువుకు గుదిరెను.

ఇట్లు స్వదేశమునుండి ప్రాణమును రక్షించుకొనుటకై పాఱిపోయివచ్చిన యొక తుర్కీ వానికి దక్కనుదేశము శరణమిచ్చి కాపాడుటయేకాక తుదకు కిరీటమును గూడ నొసంగి గౌరవించెను. ఈ సుల్తాన్ కూలీయే గోలకొండ రాజ్యమును స్థాపించిన కుతుబ్ సాహి వంశమునకు మూలపురుషుడు.

సుల్తాన్ కూలీ తన ప్రభువైన మహమ్మదుషాకు అత్యంత విశ్వాసపాత్రుడైన సేవకుడై మిగుల వినయవిధేయతలతో కనులుగలిగి సంచరించుచుండెను. ఇట్లుండగ నొకప్పుడు కొందఱు అసంతృప్తిపరులు, అత్యాశాపరులు నగువారు మహమ్మదుషాను వధించుటకై యొక్క కుట్రను పన్నిరి. కాని వారి పన్ను గడలు కొనసాగనునప్పుడే యా సంగతి తెలిసికొని సుల్తానుకూలి పదిమంది యోధులతో శత్రువులపై కుఱికి తన ప్రభువును సంరక్షించెను. తుదకు కుట్రయంతయు దెలిసికొనిన మహమ్మదుషా తనకు సుల్తాన్ కూలి గావించిన మహోపకృతి కాతని నెంతయుంగొనియాడి యాతనికి 'మల్లిక్ కుతుబ్ ఉల్ ముల్కు' అను బిరుదమును రెండవమంత్రి పదము నొసంగి ఆతనిని గౌరవించెను. ఈవిధముననే అతడొకానొక యుద్ధమున జూపిన యనుపమాన ధైర్యసాహసములకును, విజయమునకును సంతసించి మహమ్మదుషా యాతనిని తెలుంగాణెమునకు ప్రభువుగనియమించుటయే కాక అతనికి 'అమీర్ ఉల్ ఉమ్రా' యను బిరుదమును గూడ ప్రసాదించెను. అదియునుగాక కోటగిరి, ఉట్టి(?) అనునవి స్వోపభోగమునకై యొసంగెను.

మహమ్మదుషా యొక్క కాలమంతయు చాల గంద్రగోళమైనది. అతడు దక్షిణమున కర్ణాటాధీశులతోను, రాజధానిలో తన యొక్క అధికారమంతయు స్వహస్తగతము చేసికొనుటకై తడవతడవకు కుట్రలు పన్నుచు వచ్చిన కాసింబరీదుతోను, అప్పుడప్పుడే తలయెత్తుచుండిన మహారాష్ట్రులతోను వేగ వలసి వచ్చెను. ఇటులుండగా నీ మహమ్మదుషా కాలమునాటికి కొండవీటి రెడ్డి రాజ్యమే కాక కోరుకొండ రెడ్ల పాలనము కూడ నంతరించెను. కళింగదేశమున గాంగవంశజుల పరిపాలనము ముగిసి గజపతులు గాంగసింహాసనము నధిష్టించి తెలుగు దేశమును దమపతాకము క్రిందికి దీసికొనిరా బ్రయత్నములు సలుపుచుండిరి. కపిలేంద్రగజపతి మహమ్మదుషా సింహాసనమెక్కుటకు పూర్వమే యొకటి రెండు తడవలు రాజమహేంద్రవర రెడ్డి రాజ్యముపై దాడి వెడలెను. తుదకారాజ్యము ఆతని పిదప కటక సింహాసనమునెక్కిన పురుషోత్తమ గజపతి కాలమున గాని పూర్తిగా వారికి స్వాధీనము కాలేదు. మహమ్మదుషాకు సమకాలికుడైన యా పురుషోత్తమ గజపతి కూడా

రెడ్డి రాజ్యమునాక్రమించి కర్ణాటదేశాధిపతుల క్రిందనుండు దుర్గములను బట్టుకొనుటయే కాక బహమని సుల్తానుల పరిపాలనము క్రింద నుండిన తెలుంగాణముపై కూడ దాడి వెడలెను.

ఆంధ్ర దేశముయొక్కయు, స్వరాజ్యము యొక్కయు పరిస్థితులిట్టి విషమ స్థితిలోనుండినప్పుడు మహమ్మదుషాకు మహాప్రధానియై ఖ్వాజా మహమ్మదు గవానును, విశ్వాసపాత్రుడైన భృత్యుడును, ప్రతినిధియునై సుల్తాన్ కూలీ కుతుబ్ ఉల్ ముల్కును రెండు భుజములవలె నుండి బహమనీ రాజ్యమును సంరక్షించిరి. వీరిరువురి యొక్క బుద్ది కుశలతవల్లను, బాహుబలమువల్లను బహమనీ రాజ్యము అత్యంత ఉచ్ఛదశనొందెను; కాని యచిరకాలముననే యది క్రుంగిపోయెను. బహమనీ సుల్తానగు మహమ్మదుషా క్రీస్తుశకము ౧౪౮౨ మార్చి ౨౮ వ తేదిన చనిపోయెను. ఇతడు చనిపోవునప్పటికి పండ్రెండేండ్ల యీడుగల యీతని కుమారుడు మహమ్మదుషా పిదప బహమనీ సింహాసనము నధిష్టించెను గాని అప్పటికే బహమనీ సుల్తానునకు సామంతులుగ నుండిన వారు చీలిపోయి స్వతంత్రులై స్వతంత్ర రాజ్యములను స్థాపింపజొచ్చిరి. వారిలో మొట్టమొదట 'మల్లిక్ అహమ్మదు నైజాము ఉల్ ముల్క్' అనునతడు స్వతంత్రుడై అహమ్మదు నగరమున గొప్ప దుర్గమును నిర్మించి దానిని రాజధానిగ జేసికొని దౌలతాబాదు పరగణాల పాలింపదొడగెను. ఈ యహమ్మదు నగర సుల్తానులనే చారిత్రమున నైజామ్ సాహి లందురు. తరువాత ఇస్మైయిల్ ఏదిల్ ఖాన్ విడిపోయి విజాపురము రాజధాని చేసికొని విజాపురము కొంకణము మొదలగు రాష్ట్రములను పాలింపదొడగెను. ఈ విజాపురపు నవాబులకే ఏది సాహిలని పేరు. అటు పిదప అల్లాఉద్దీన్ ఇమాద్ ఉల్ ముల్కు విడిపోయి ఎల్లిచ్ పురము రాజధాని చేసికొని బేరారును పాలించెను. ఈ బేరారు నవాబులకే ఇమాద్ సాహిలని పేరు. మల్లిక్ కాసింబరీదు రాజధానియందే యుండి క్రమక్రమముగా బహమనీ సుల్తాను అధికారమును, అయిశ్వర్యమును గూడ నపహరించి బహమనీ రాజుల విదర్భ(బీదర్) దేశముననే పరిపాలనము చేయదొడగెను. మిగిలిన సామంతులందఱును స్వతంత్రులై అత్యంత విశ్వాసపాత్రుడైన సుల్తాన్ కూలీ కుతుబ్ ఉల్ ముల్కును గూడ స్వాతంత్ర్యము ప్రకటింపవలసినదని ప్రోత్సహించుచుడినను అతడు చాల కాలము వఱకు బలహీనులైనను బహమనీ రాజులకే లోబడి యుండెను. కాని చివఱ కింక నెంత యంటి పెట్టుకొని యుండినను కార్యము లేదని తెలిసినప్పుడు అతడు తన ప్రభువు పేర మహమ్మదు నగరమును గట్టించి దానిని రాజధాని చేసికొని క్రీ.శ.౧౫౧౨ నుండి స్వతంత్రుడై సుల్తాన్ కూలీ కుతుబ్ షా యను పేరుతో తెలుగు దేశమును పాలించెను. ఇతని వంశమువారికే కుతుబ్ సాహిలని పేరు. ఈ మహమ్మదు నగరమే తరువాత చరిత్రమున గోలకొండ యనుపేర బ్రసిద్ధమయ్యెను.

ఈ గోలకొండ కుతుబుసాహి వంశజులు తెలుగు దేశమును రమారమి నూటా డెబ్బది సంవత్సరములు పరిపాలించిరి. వీరిలో మొదటి వాడైన సుల్తాన్ కూలికుతుబ్ షా క్రీ.శ. ౧౫౧౨ మొదలు ౧౫౪౩ వఱకును, ఆతని పిదప నతని రెండవ కుమారుడైన జమ్ షీద్ కుతుబుషా క్రీ.శ.౧౫౪౩ మొదలు ౧౫౫౦ వఱకును, అటుపిదప తండ్రి చనిపోవు నప్పటికి నేడేండ్ల వయసుగల యతనికొడుకు సుభాన్ కూలికుతుబుషాను తరిమి వైచి జమ్ షీదు కుతుబుషా కనిష్టసోదరుడైన మల్లిక్ ఇబ్రహీం కుతుబుషా క్రీ.శ.౧౫౫౦ మొదలు ౧౫౮౦ వఱకును, అటుతరువాత నతని మూడవ కుమారుడగు మహమ్మదు కూలి కుతుబ్ షా క్రీ.శ. ౧౫౮౦ మొదలు ౧౬౧౨ వఱకును, అటువెనుక ఇబ్రహీమ్ కుతుబ్ షా మనుమడును, మీర్జామహమ్మదు అమీన్ కొడుకును, మహమ్మదు కూలి కుతుబ్ షా అల్లుడునగు మహమ్మదు కుతుబ్ షా క్రీ.శ. ౧౬౧౨ మొదలు ౧౬౨౬ వఱకును, తదనంతరము అతని కుమారుడు అబ్దుల్లా కుతుబ్ షా క్రీ.శ. ౧౬౨౬ మొదలు ౧౬౭౨ వఱకును, ఆ వెనుక నతని అల్లుడైన అబుల్ హసన్ కుతుబుషా క్రీ.శ.౧౬౭౨ మొదలు ౧౬౮౭ వఱకును తెలుగుదేశమును పాలించిరి. తుదిని పేర్కొనబడిన యీ అబ్ల్ హసన్ కుతుబ్షాకే తానీషా యనిపేరు. ఈతని కాలముననే క్రీ.శ.౧౬౮౭ వ సంవత్సరమున గోలకొండ రాజ్యము ఢిల్లీ పాదుషాయైన ఔరంగజేబుకు స్వాధీనమయ్యెను.

ఈ పైనుడివిన కుతుబుసాహి సుల్తానులలో మల్లిక్ ఇబ్రహీమ్ కుతుబ్ షాయు అబుల్ హసన్ కుతుబ్ షాయను తానీషాయు తెలుగువారికి శ్రుతపూర్వులు. ఈ యిబ్రహీమ్ కుతుబ్ షానే తెలుగు వారు మల్కిభరామ్ అందురు. మల్కిభరామ్ తెలుగు కవుల నాదరించి ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు జేయూత నిచ్చినాడు. అద్దంకి గంగాధర కవియను నతడీ మల్కిభరామ్ ఆస్థానమున నుండి తపతీసంవరణమను శృంగార ప్రబంధమును రచియించి యాతనికి గృతి యొసంగెను. పొన్నికంటి తెలగనార్యుడను మఱియొక కవి యయాతి చరిత్రమును రచియించి మల్కిభరామ్ కొలువున నుండి అమీన్ ఖాన్ అను వానికి గృతియొసంగెను.

రామదాసు చారిత్రమును నిరంతరము పఠించుచుండు నాంధ్రులకు తానీషాను గుఱించి చెప్పవలసినదియే లేదు.

సంగ్రహముగ గోలకొండ కుతుబుసాహి వంశజుల విషయము ఇచట దెలుపబడినది. వేఱొకప్పుడొక్కొక్క కుతుబుసాహి నవాబు పరిపాలనాదికములను గురించి విపులముగ దెలుపబడును.

.

**

(వచ్చే సంచికలో - గతంలోని ఘనకీర్తిని గుర్తు చేసే మరో మంచి వ్యాసం)

Post your comments